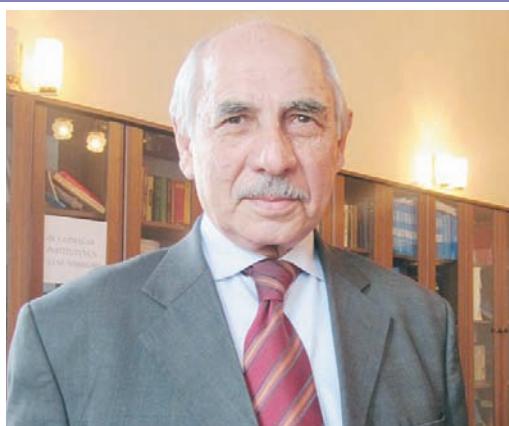

Görkəmli mətnşünas alim və tədqiqatçı

Ömrü yüzilliklərlə ölçülən əlyazma kitablarını araşdırmaq həm çətin, həm də şərəfli vəzifədir. Bu çətin və şərəfli işi həyatının mənasına çevirən ziyanlılarımızdan biri də Kamandar müəllimidir. O, 55 ildən çoxdur ki, AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda işləyir və orta əsrlərdə Şərq klassiklərinin, eləcə də Azərbaycanlı alim və ədiblərin türk, ərəb və fars dillərində yazılmış ırsını öyrənir. Müxtəlif xətt nümunələri ilə yazılmış orta əsr əlyazma kitabların tədqiqi böyük zəhmət və bilik tələb edir. Kamandar müəllim bu zəhmətə səbirle qatlaşaraq, araşdırıldığı hər bir yazılı abidə ilə mədəniyyət tariximizi daha da zənginləşdirmişdir. Dünyanın müxtəlif kitabxana və muzeylərində saxlanılan yazılı abidələr, bir sıra elm və ədəbiyyat xadimlərinin əsərləri məhz Kamandar müəllimin tədqiqatları sayəsində ilk dəfə elm aləminə təqdim olunmuşdur.

can şairi Ümmi İsanın "Mehri və Vəfa" məsnəvisi xüsusiylə böyük maraq doğurur. Əlinin "Qisseyi-Yusif", Suli Fəqihin "Yusif və Züleyxa", Yusif Məddahın "Vərqa və Gülsah", Mustafa Zərinin "Yusif və Züleyxa", müəllifi bəlli olmayan "Dastani-Əhməd Hərami" roemaları ilə bərabər erkən anadilli yazılı abidələr sırasında özünə yer almış bu əsəri elmi ictimaiyyətmizə ilk dəfə təqdim edən, roemanı ətraflı ön söz, şərhər, sözlük çap etdirən Kamandar Şərifov olmuşdur. Əbdülqəni Nuxəvi Xalisəqarızadənin bir sıra əsərləri də ilk dəfə olaraq Kamandar müəllimin tədqiqatları sayəsində işq üzü görmüşdür.

Bu tədqiqatlarda Əbdülqəni Nuxəvi Məhəmməd oğlunun ulu nənəsi Xalise qarı haqqında da müəyyən araşdırımlar verilmişdir. Yaxşı təhsil almış, dövrünün müdrik şair təbli ziyanlılarından olan Xalise qarı vətən övladlarının maariflənməsində və təhsil almásında böyük əmək sərf etdiyinə görə Əbdülqəni Nuxəvinin mənsub olduğu nəsil onun adını soyadı qəbul edərək özlerini Xaliseqarızadə adlandırmışlar. Xalise qarının kitabxanasından olan bir sıra əlyazma kitabları hazırda Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılır.

K.Şərifovun çoxcəhətli elmi yaradıcılığı in迪yədək öz hellini tapmamış bir sıra mühüm məsələləri ehatə etməsi, tədqiqatlarının geniş miqyası, qoyulan məsələlərin aktuallığı ilə seçilir. Onun tədqiqat işləri arasında ədəbiyyatşunaslılığımızda klassik mətnşünaslığın araşdırılması, bu elm sahəsinin nəzəri problemlərinin öyrənilməsi mühüm uest tutur. O, yalnız Azərbaycanda deyil, dünya şərqşünaslığında ilk dəfə olaraq orta əsr türkçili, farsçılı və ərebdilli yazılı abidələr əsasında mətnşünaslığın nəzəri problemlərini araşdırılmış və bu mövzuda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir. Bu tədqiqatları ilə müəllif sübut edir ki, mətnşünaslığın ilkin qaynaqları eramızdan əvvəlki dövrlərlə bağlı olsa da, müsəlman Şərqində bu sahə başlanğıcını Quran və hədislərin düzgün mətnlərinin tərtibində götürür. Bundan sonra isə Xətib Təbrizi, Yusif Tahir Xoysi, Dostmehəmməd Daraxçı, Saib Təbrizi, Hacı Mirzə Mehəmməd, Əbdülqəni Xalisəqarızadə, Mirzə Kazimbəy və başqa Azərbaycan alimlərinin elmi fəaliyyəti nəticəsində mətnşünaslıq inkişaf etdirilərək XIX əsrin ikinci yarısında bir elmi sahə kimi formalasdığı öyrənilmişdir. Bu tədqiqat nəticəsində onun "Mətnşünaslıq", "Mətnşünaslığın əsasları" və "Mətnşünaslığın nəzəri əsasları" adlı üç monoqrafiyası işq üzü görmüşdür. Mərhum akademik Vasim Məmmədəliyevin sözləri ilə de-

sək, "Kamandar müəllim özünün məhsuldar tədqiqatları ilə Azərbaycanda mətnşünaslıq məktəbi yaratmışdır". Professorlar Möhsün Nağısoylu və Azadə Musaueva bu tədqiqatın əhəmiyyəti barədə yazırlar ki, araşdırımlar "ədəbi-tənqidi fikir tarixinin öyrənilməsi istiqamətində aparılmış fundamental bir tədqiqat əsəri olmaqla yanaşı, həm də ümumtürk, ərəb və fars mətnşünaslığı və onların nəzəri əsaslarının öyrənilməsi üçün böyük imkan yaradır". Təsadüfi deyildir ki, K.Şərifovun "Mətnşünaslığın əsasları" adlı kitabı respublika ali məktəblərində mətnşünaslığın tədrisi sahəsində dərslik kimi istifadə olunur. Onun digər tədqiqatları da ali məktəblərin ayrı-ayrı fakültələrində, xüsusən filologiya və kitabxanacılıq fakültələrində tədris prosesində istifadə edilir.

O, Azərbaycan əlyazma kitab mədəniyyətinin öyrənilməsi istiqamətində də az əmək sərf etməmişdir. Filologiya elmləri doktoru, professor Bayram Allahverdiyev yazır: "Müasir dövrde Azərbaycan kitabşunaslığı görkəmli alim Kamandar Şərifovun bir sıra qiymətli elmi əsərləri və monoqrafiyaları ilə xeyli inkişaf etmiş, zənginləşmişdir". K.Şərifovun kitabşunaslıq sahəsində bu xidmətləri nəzəre alınaraq əsərləri B. Allahverdiyevin rəhbərliyi və re-

daktorluğu ilə 2003-cü ildə BDU-da nəşr edilmiş "Azərbaycan kitabşunaslığı" adlı bibliografik göstəriciye daxil edilmişdir.

Keçən yüzillikdən üzü bəri erməni millətçi ləri tərəfindən xalqımıza qarşı töredilən aşkar qırğınlara, torpağımıza şerik və sahib olmaq məqsədilə aparılan tebligatlara, silahlı münaqişələrə və xalqımızın doğma torpaqlarından deportasiyasına erməni kilsəsi və onun ətrafinə toplaşmış erməni "ziyalıları" rəhbərlik etmişdir. Azərbaycan ziyanlıları ermənilərin bu təcavüzkarlığını, işğalçı siyasetini ifşa edən kifayət qədər əsərlər yazmışlar. Lakin Sovet rejiminin xalqlara qarşı ikili münasibəti ermənilərə istədiklərini etməyə imkan versə də, bizim yazıçılarım - M.M.Nəvvabın, M.R.Fənanın, M.S.Ordubadının bununla bağlı yazdıqları kitabların nəinki nəşrinə, adını çəkməyə belə icazə verməmişdir. K.Şərifovun 1993-cü ildə ilk dəfə çap etdirdiyi (Arif Ramazanova) M.M.Nəvvabın "1905-1906-ci illərdə erməni-müsəlman davası" adlı əsəri erməni yalanlarını ifşa edən, onların xalqımıza qarşı düşmən xisətini sübuta yetirən dəyerli abidədir.

Dahi Azərbaycan alimi və mütəfəkkiri Nəsimreddin Tusinin 800 illik yubileyi münasibətə onun orta əsrlərdə tələbəlik mədəniyyətinə, təlim-təhsil qaydalarına həsr edilmiş "Adabül-mütəlliimin" əsərini ərəb dilindən ilk dəfə tərcümə edən de Kamandar müəllimdir. Bununla bərabər, Şərqi, o cümlədən Azərbaycanın bir sıra görkəmli dühlərini - Əbu Nəsr əl-Fərabinin, Eynülqizzat Həmədaninin, Əbu Hamid əl-Qəzalının, Şeyx Mahmud Şəbüstərinin, Nəsimreddin Tusinin, Mənsur Hellacın, Əbdürəhman bin Ömer Şufinin və başqalarının əsərləri ile ilk dəfə olaraq Kamandar müəllimin rəhberliyi və redaktorluğu ilə ərəb-fars dillərindən dilimizə tərcümə olunmuşdur.

K.Şərifovun Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılan yazılı abidələrin elmi təsviri və kataloqlasdırılması sahəsində böyük xidmətləri vardır. O, ərebdilli əlyazmalar kataloğunun I, II, III və IV cildlərinin müəlliflərindən olmaqla bərabər, II, III və IV cildlərin həm də tərtibçisidir. Bundan başqa, tədqiqatçı Əbdülqəni Nuxəvi Xalisəqarızadənin kitabxanasındaki orta əşr əlyazmalarının kataloğunun I, II cildini və ərebdilli əski çap kitabları kataloqu hazırlayaq nəşr etdirmişdir.

Kamandar müəllimin mənəvi irsimiz öyrənilməsi istiqamətində çətin və məhsuldar əməyini fəlsəfə üzrə elmlər doktoru, professor Camal Mustafayev belə qiymətləndirmişdir: "Kamandar elmdə külünglə yol açan alımlərəndir".

Orta əsr Azərbaycan alim və ədiblərinin dünya kitabxana və muzeylərində saxlanılan əsərlərinin əlyazmalarının müəyyənlenəşdirilməsi istiqamətində də K.Şərifov az iş görməmişdir. O, 2002-ci ildə Misirdə ezamiyətdə olduğu 10 gün ərzində Qahiredeki "Dərül-kutub" kitabxanasında saxlanılan 350-ə qədər Azərbaycan klassiklerinin əlyazmalarını müəyyənlenəşdirilərək siyahıya almış və 2014-cü ildə kitab şəklində çap etdirmişdir. Bununla bərabər bir sıra Azərbaycan klassiklerinin, o cümlədən şair Müsaib Gəncəvinin divanının dünyada məlum üç nüsxəsində birinin surətini əldə edərək Əlyazmalar İnstitutuna getirmişdir.

Kamandar müəllim uzun müddət BDU-da və Qafqaz Universitetində "Ərəb ədəbiyyatı tarixi" və "Mətnşünaslıq" fənlərini tədris etmişdir. "Mətnşünaslığın nəzəri əsasları" fənni üzrə tədris programının müəllifidir. O, gənc elmi kadrların yetişdirilməsinə xüsusi qayğı ilə yanaşır. Onun rəhberliyi ilə onlarla elmlər namizədi və magistrler dissertasiya müdafiə etmişlər. 40 elmi tədqiqat kitabının müəllifidir. Dünyanın müxtəlif ölkələrində, o cümlədən Rusiya, Türkiye, İran, Misir, Əlcəzair, Kuveyt və Birleşmiş Ərəb Əmirliklərinin müxtəlif şəhərlərində keçirilən çoxsaylı elmi konfranslarda məruzələrle çıxış etmişdir. Azərbaycan Respublikası yanında Ali Attestasiya Komissiyasında Ekspert Şurasının üzvü olmuş, AMEA Z.Bünyadov adına Şərqşünaslıq İnstitutunda fəaliyyət göstərən müdafiə şurasının üzvüdür. Kamandar Şərifov AMEA-nın fəxri fərmanı və "Tərəqqi" medalı ilə mükafatlandırılmışdır.

Rübabə ŞİRİNOVA,
AMEA Əlyazmalar İnstitutu ərebdilli
əlyazmaların tədqiqi şöbəsinin aparıcı elmi işçisi,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru, dosent.

Mətanət MURADOVA,
AMEA Əlyazmalar İnstitutunun
baş mütəxəssisi.